

Broedvogels van Coepelduinen in 2007

Roy Slaterus

SOVON-inventarisatierapport 2008/06
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Staatsbosbeheer, regio West

Broedvogels van Coepelduinen in 2007

Roy Slaterus

SOVON-inventarisatierapport 2008/06
Dit rapport is samengesteld in opdracht
van Staatsbosbeheer Regio West

Colofon

© Copyright SOVON Vogelonderzoek Nederland/Staatsbosbeheer Regio West 2008

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer Regio West door Roy Slaterus.

Gelieve als volgt te citeren: Slaterus R. 2008. Broedvogels van Coepelduinen in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/06. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

ISSN-nummer 1382-6255

Foto's: Roy Slaterus & Hans Gebuis (Grasmus omslag)

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Gebiedsbeschrijving	4
3. Werkwijze en omstandigheden	6
3.1 Methode	6
3.2 Soortselectie	6
3.3 Weersomstandigheden	6
4. Resultaten	8
4.1 Algemeen	8
4.2 Soortbespreking	8
4.3 Niet-broedvogels	13
5. Evaluatie	15
6. Literatuur	17
Bijlagen	
Bijlage 1: Veldbezoeken	
Bijlage 2: Verspreidingskaarten	

1. Inleiding

In 2007 is in opdracht van Staatsbosbeheer een gebiedsdekkende broedvogelinventarisatie uitgevoerd van enkele objecten in beheereenheid Hollands Duin. Deze inventarisatie omvat de objecten Berkheide, Coepelduinen en Noordwijk. De resultaten van de broedvogelinventarisaties in deze gebieden worden in drie afzonderlijke rapporten besproken (*cf* Slaterus 2008ab). Voorliggend rapport behandelt de broedvogels van object Coepelduinen.

In recente jaren is er meermalen een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in Coepelduinen (*cf* van Dijk 1993, 1998). Hierdoor is een vergelijking mogelijk van de soortensamenstelling en aantalsontwikkelingen van de verschillende broedvogels. De inventarisatie in 2007 werd uitgevoerd door Roy Slaterus. Belangrijke bijdragen aan de totstandkoming van het veldwerk en bijbehorende rapportage werden geleverd door Bjørn van den Boom, Tim Fransen, Nadja Lankamp, Dries Oomen en Jan-Willem Vergeer. Jelle van Dijk was zeer behulpzaam bij het aandragen van broedvogelgegevens uit eerdere jaren en leverde waardevol commentaar op een voorlopige versie van het rapport. Zij worden allen hartelijk bedankt. Het basismateriaal behorend bij deze inventarisatie ligt opgeslagen in het kantoor van SOVON te Beek-Ubbergen.

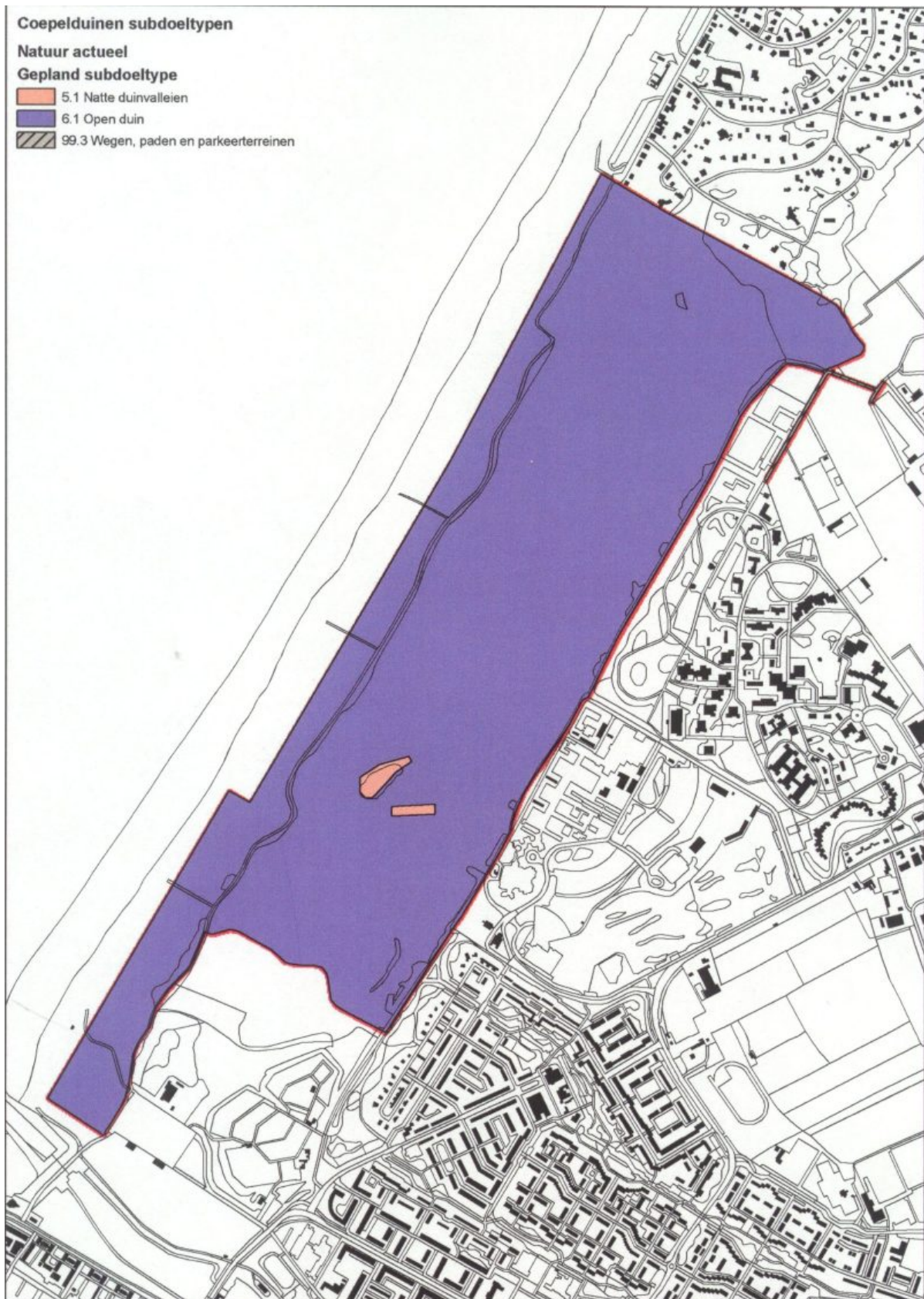
Figuur 1. Coepelduinen met zicht op Katwijk aan Zee.

2. Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied strekt zich uit tussen de kernen Noordwijk aan Zee en Katwijk aan Zee in de provincie Zuid-Holland. Aan de noordzijde wordt het gebied begrensd door de bebouwing van Noordwijk aan Zee. Aan de zuidzijde vormen de monding van de Oude Rijn, de nabijgelegen manege en het Recreatiecentrum De Noordduinen de grens. Ten oosten van het onderzoeksgebied ligt onder meer het terrein van het Europees Centrum voor Ruimteonderzoek en Technologie (ESTEC). Daarnaast is een deel van het gebied ten oosten van het onderzoeksterrein beplant met bomen, terwijl een ander deel een agrarische functie heeft. De westelijke grens wordt gevormd door de zeereep, waarachter het Noordzeestrand zich uitstrekt.

Het totale onderzoeksgebied beslaat een oppervlakte van 140,08 ha. Maar liefst 138,85 ha daarvan laat zich karakteriseren als open duin. Het overige deel wordt in beslag genomen door twee natte duinvalleien (0,85 ha) en door wegen en paden (0,37 ha) (zie figuur 2). Bos, open water en moeras ontbreken in het onderzoeksgebied. De aanwezige variatie in het landschap wordt bepaald door de verschillen in hoogte en mate van begroeiing; zandverstuivingen, grasvegetatie en dicht struikgewas zijn bijvoorbeeld aanwezig. Bij helder weer is vanaf de hoogste duintop een enorm gebied te overzien, grofweg van Amsterdam tot Rotterdam.

De zeereep, bestaande uit hoge duinen die plaatselijk het karakter hebben van een zanddijk, heeft een functie als zeewering en is gedeeltelijk in beheer bij het Hoogheemraadschap van Rijnland. Aan de binnenzijde van de zeereep hebben zich plaatselijk wat hoger opgaande struwelen van voornamelijk Vlier, Duindoorn, en Liguster ontwikkeld. Ten oosten van het fietspad dat hier ligt bestaat het duingebied uit relatief hoge duinen en diepe, droge valleien. Op de kalkrijke zandige bodem heeft zich een mozaïeklandschap van duingraslanden, struwelen en kleinschalige verstuivingen ontwikkeld. Slechts op één plaats bevindt zich een vochtige duinvallei.

Figuur 2. Onderzoekgebied (bron: Staatsbosbeheer).

3. Werkwijze en omstandigheden

3.1 Methode

De inventarisatie en interpretatie is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de zogenaamde BMP-methode, zoals beschreven in van Dijk (2004). Dit houdt in dat er tussen eind maart en begin juli vijf gebiedsdekkende bezoeken zijn volbracht in Coepelduinen. Deze bezoeken vonden plaats in de vroege ochtend. De eventuele aanwezigheid van nachtvogels werden onderzocht tijdens een speciaal avondbezoek.

In totaal werden 1.165 minuten aan veldwerk besteed. Dit komt neer op 8,3 minuten per hectare (zie bijlage 1 voor de exacte tijdsbesteding). Alle relevante waarnemingen werden ter plekke genoteerd op een veldkaart. De omzetting van deze veldgegevens naar soortkaarten en de interpretatie gebeurden tijdens kantooruren. Het veldwerk was gericht op het vaststellen van territoria. Naar nesten is dan ook niet gezocht. Kolonievogels ontbraken in het onderzoeksgebied, zodat hiervoor geen extra inspanningen hoefden te worden gedaan.

3.2 Soortselectie

Niet alle broedvogelsoorten werden gekarteerd maar alleen die uit de lijst van basiskarteringsoorten, die door Staatsbosbeheer wordt gehanteerd. Algemene vogelsoorten, zoals Fazant, Houtduif, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees, Gaai en Vink, zijn niet aangemerkt als basiskarteringsoorten, zodat van deze soorten geen territoria werden ingetekend. Uitzonderingen werden gemaakt voor Ekster en Zwarte Kraai, die niet als basiskarteringsoorten te boek staan maar wel werden gekarteerd.

3.3 Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen. Hieronder wordt een beschrijving gegeven van de weersomstandigheden tijdens het broedseizoen van 2007 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 1 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart

Maart 2007 was zeer zacht en zonnig met een gemiddelde temperatuur van 8,0 ° C tegen 5,6 ° C normaal. Het aantal vorstdagen bedroeg drie en lag derhalve ruim onder het gemiddelde van negen. De neerslaghoeveelheden waren normaal. Het aantal zonuren is gemiddeld over het land uitgekomen op 183 tegen een langjarig gemiddelde van 115. Daarmee was maart zeer zonnig. De zon scheen uitzonderlijk veel in het noordelijke kustgebied. In Leeuwarden was maart met 211 zonuren het zonnigst. In De Bilt werden 157 zonuren geregistreerd. Landelijk viel er gemiddeld 69 mm neerslag; het langjarig gemiddelde is 65 mm. Het natst was het in het midden van het land (bijvoorbeeld Soesterberg 91 mm), in het zuidoosten viel slechts 50 mm.

April

April 2007 was een echte recordmaand: het was in heel Nederland extreem zacht, droog en zonnig. Met een gemiddelde temperatuur van 12,6 ° C tegen 8,0 ° C normaal eindigde april 2007 als veruit de zachtste sinds het begin van de waarnemingen in 1706. Op 14 april werd met 27,6 ° C de eerste zomerse dag geregistreerd. Er volgden nog zes zomerse dagen met een temperatuur van meer dan 25 ° C (het oude record stond op drie). Het aantal warme dagen kwam deze maand uit op het recordaantal van 14 tegen normaal twee. April was voorts uitzonderlijk droog: gemiddeld viel er slechts 0,4 mm

neerslag tegen 44 mm normaal. Met een landelijk gemiddelde van 280 zonuren tegen een gemiddelde van 162 was april ook nog eens bijzonder zonnig.

Mei

Mei 2007 was warm, zeer nat en kende een normaal aantal zonuren. Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 13,7 ° C tegen een langjarig gemiddelde van 12,3 ° C was het aan de warme kant. Veel uitschieters waren er niet: er werd in De Bilt slechts één zomerse dag geregistreerd tegen drie gemiddeld. Met een landelijk gemiddelde van 104 mm neerslag tegen 57 mm normaal was mei zeer nat. Het natste KNMI-station was Cabauw met 143 mm. In Vlissingen viel met 66 mm de minste neerslag. De zon scheen relatief veel in het noordoosten (bijvoorbeeld 228 zonuren in Stavoren), terwijl het zuidoosten relatief vaak bewolkt was (bijvoorbeeld 172 zonuren in Maastricht).

Juni

Juni 2007 was erg warm, maar tevens nat en vrij somber. Met een gemiddelde temperatuur van 17,0 ° C tegen 14,9 ° C normaal eindigde juni op een gedeelde vijfde plaats in de rij van warmste junimaanden sinds 1901. In De Bilt werden in totaal 22 warme dagen (maximumtemperatuur 20,0 ° C of hoger) geregistreerd tegen een langjarig gemiddelde van 12. Met gemiddeld over het land 96 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 71 mm was juni aan de natte kant. In midden van het land viel relatief veel neerslag (bijvoorbeeld 143 mm in Cabauw), terwijl het zuidoosten in deze maand juist wat droger bleef (bijvoorbeeld 44 mm in Arcen). De zon scheen het meest in het noordwesten van het land met in De Kooy 191 zonuren. Het somberst was het in Zeeland met slechts 137 zonuren.

Juli

Juli 2007 was zeer nat, aan de sombere kant en vrij koel. Vrijwel de gehele maand bepaalden depressies het weer. Met een landelijk gemiddelde van 155 mm was het de op één na natste julimaand sinds 1906. Normaal valt er gemiddeld over het land 70 mm. De meeste neerslag viel in de westelijke helft van het land, de minste in het zuidoosten. Het Noord-Hollandse KNMI-station Hoorn kende met 219 uur de meeste zonneschijn. De zon was het minst te zien in het zuidoosten van het land. Het Limburgse Arcen kwam niet verder dan 159 zonuren. Met een gemiddelde temperatuur van 16,8 ° C tegen normaal 17,1 ° C was juli aan de koele kant.

Tabel 1. Enkele weersvariabelen (Nederlandse gemiddelden) in maart-juli 2007; ref staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde) (bron: KNMI).

	gem. temp (°C)	ref	neerslag (mm)	ref	zonneshijn (%)	ref	wind (m/s)	ref
maart	8,0	5,6	69,0	65	50	31	5,3	5,4
april	12,6	8,0	0,3	44	67	39	3,9	4,9
mei	13,7	12,3	104,0	57	41	43	4,7	4,5
juni	17,0	14,9	96,0	71	33	38	4,1	4,4
juli	16,8	17,1	155,0	70	37	40	5,0	4,3

Het onderzoeksgebied is zoveel mogelijk bezocht onder gunstige weersomstandigheden, dus bij weinig wind en geen regen. Dit vereiste met name in de regenachtige perioden in mei en juni een flexibel in te delen agenda; in een aantal gevallen werd van een gepland bezoek afgezien en moest derhalve naar een andere dag worden uitgeweken.

4. Resultaten

4.1 Algemeen

In 2007 werden in het onderzoeksgebied in totaal 139 territoria van 16 verschillende vogelsoorten op kaart ingetekend. Vijf andere soorten werden wel als broedvogel vastgesteld, maar de territoria van deze soorten werden niet gekarteerd, namelijk Houtduif, Winterkoning, Heggenmus, Merel en Fitis. Dit betekent dat in 2007 ten minste 21 vogelsoorten als broedvogel konden worden aangemerkt. Maar liefst vier daarvan hebben betrekking op zogenaamde Rode Lijst-soorten (*cf* van Beusekom *et al.* 2005). In tabel 2 worden de aantallen territoria en daarvan afgeleide dichtheden weergegeven. In paragraaf 4.2 worden per soort de vastgestelde aantallen en verspreiding besproken. Voor verspreidingskaarten wordt verwezen naar bijlage 2.

Tabel 2. Aantal territoria en dichtheden in Coepelduinen in 2007.

	Rode Lijst-status	2007	
		140,08 ha	n/100 ha
Bergeend	-	1	0,7
Wilde Eend	-	1	0,7
Buizerd	-	1	0,7
Koekoek	Kwetsbaar	2	1,4
Boomleeuwerik	-	1	0,7
Graspieper	Gevoelig	18	12,8
Nachtegaal	Kwetsbaar	10	7,1
Roodborsttapuit	-	2	1,4
Tapuit	Bedreigd	0	0,0
Sprinkhaanzanger	-	4	2,9
Bosrietzanger	-	3	2,1
Braamsluiper	-	7	5,0
Grasmus	-	63	45,0
Zwartkop	-	1	0,7
Ekster	-	6	4,3
Zwarte Kraai	-	2	1,4
Kneu	Gevoelig	17	12,1

4.2 Soortbespreking

Per soort worden de vastgestelde aantallen en verspreiding besproken. Van soorten met een opvallende populatieontwikkeling in Nederland en het duingebied wordt de trend geïllustreerd aan de hand van een indexgrafiek. Broedvogelgegevens die verzameld zijn in de periode 1989-1997 worden zoveel mogelijk ter vergelijking aangehaald, waarbij moet worden opgemerkt dat deze gegevens betrekking hebben op Coepelduinen *en* het aangrenzende Recreatiecentrum De Noordduinen. Rode Lijst-soorten worden als zodanig aangeduid. Het vermelde getal achter elke soortnaam verwijst naar het aantal vastgestelde territoria.

Bergeend (1)

Een paar Bergeenden vertoonde zich enkele keren in Coepelduinen. De waarnemingen tezamen voldeden aan de criteria voor het vaststellen van een territorium. Een nest(hol) werd echter niet gelokaliseerd, waardoor het eventuele broedsucces niet kon worden bepaald. De soort staat bekend als bewoner van konijnsholen in het open duin. In de jaren 1990-1997 kon eveneens jaarlijks één

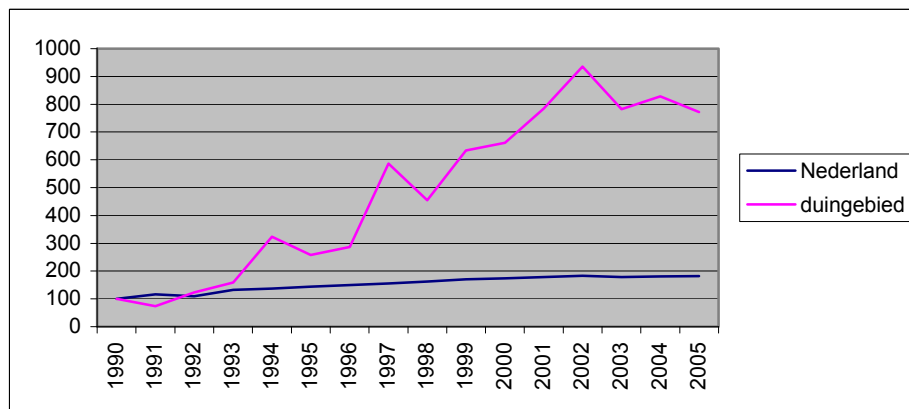
territorium worden ingetekend, behalve in de laatste twee jaren, toen de soort ontbrak (van Dijk 1993, 1998).

Wilde Eend (1)

Een paar Wilde Eenden vertoonde zich enkele keren in de natte duinvallei in het centrale deel van Coepelduinen. De waarnemingen tezamen voldeden aan de criteria voor het vaststellen van een territorium. Een nest werd echter niet gelokaliseerd, waardoor het eventuele broedsucces niet kon worden bepaald. In de jaren 1989-1997 heeft het aantal broedparen van de Wilde Eend een duidelijke afname laten zien; in 1989 werden nog vier broedparen genoteerd maar vanaf 1992 varieerde het aantal jaarlijks van nul tot één (van Dijk 1993, 1998).

Buizerd (1)

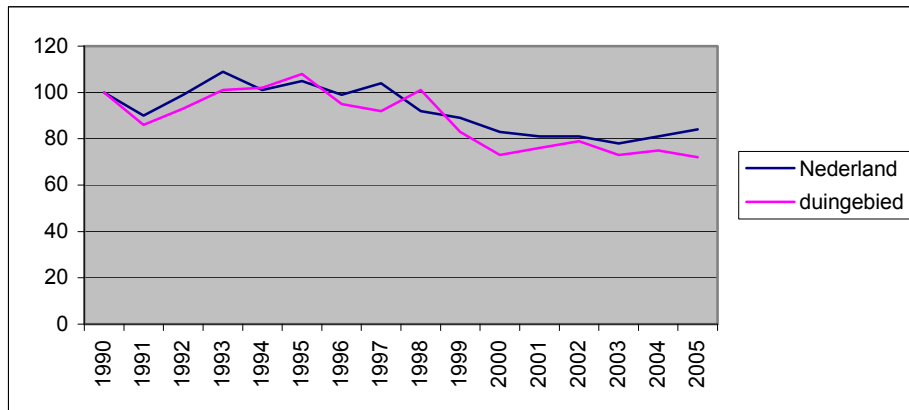
Een buizerdpaar nestelde in een van de weinige bomen die het onderzoeksgebied rijk is, namelijk in het zuidoostelijke deel van het terrein. In de jaren 1989-1997 ontbrak de Buizerd als broedvogel van Coepelduinen (van Dijk 1993, 1998). Tijdens een inventarisatie in 2003 kon wel één territorium worden ingetekend, maar een nest werd toen niet gevonden (van Dijk *in litt.*). Het nest in 2007 leek weliswaar bewoond, maar helaas werd niet vastgesteld of er jongen zijn uitgevlogen. De recente vestiging van de Buizerd in Coepelduinen is in lijn met de populatieontwikkeling van deze soort in andere duingebieden. Figuur 3 geeft de spectaculaire populatiegroei in de Nederlandse duinen vanaf 1990 weer.

Figuur 3. Indexen van Buizerd in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Koekoek (2)

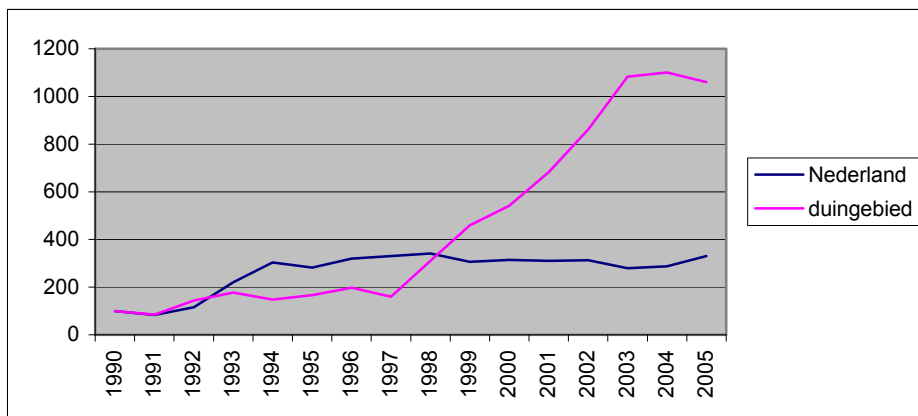
Het vaststellen van koekoekterritoria gebeurt hoofdzakelijk aan de hand van roepende mannetjes. Deze ietwat mysterieuze soort legt zijn eieren in nesten van andere vogelsoorten, zoals Graspieper, Heggenmus en Grasmus. De Koekoek heeft de Rode Lijst-status 'kwetsbaar', omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (zie figuur 4) (van Beusekom *et al.* 2005). De verzamelde reeks territoria in Coepelduinen in 1989-1997 weerspiegelt deze afname; het aantal territoria nam af van zeven in 1989 naar twee in 1997 (van Dijk 1993, 1998). Een inventarisatie in 2003 leverde zelfs nog slechts één territorium op (van Dijk *in litt.*). In 2007 werden in Coepelduinen twee territoria vastgesteld.

Figuur 4. Indexen van Koekoek in Nederland en het Nederlandse duingebied (excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Boomleeuwerik (1)

De Boomleeuwerik werd voor het eerst als broedvogel in Coepelduinen vastgesteld in 2006 (van Dijk *in litt.*). In 2007 kon opnieuw een territorium worden vastgesteld. Het bevond zich in het uiterste noorden van het onderzoeksgebied. Het overige deel van het terrein lijkt niet aan de eisen van deze soort te voldoen, met name door het ontbreken van verspreid staande jonge dennen. De Boomleeuwerik vertoont de afgelopen jaren een explosieve populatiegroei in de Nederlandse duingebieden (zie figuur 5). In veel andere duingebieden is de soort inmiddels talrijker dan de vroeger zo algemene Veldleeuwerik (van Dijk *et al.* 2007). De vestiging in Coepelduinen in 2006 lijkt deze ontwikkeling te illustreren.

Figuur 5. Indexen van Boomleeuwerik in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Graspieper (18)

Het aantal broedparen van de Graspieper vertoont landelijk een duidelijk dalende trend. De soort heeft daarom de Rode Lijst-status 'gevoelig' (van Beusekom *et al.* 2005). In Coepelduinen was de soort in 2007 nog relatief goed vertegenwoordigd met 18 territoria. Dit aantal is vergelijkbaar met de aantallen die aan het einde van de periode 1989-1997 in Coepelduinen werden aangetroffen; het hoogste aantal territoria (41) werd vastgesteld in 1990, terwijl het dieptepunt (16) in 1997 werd bereikt (van Dijk 1993, 1998).

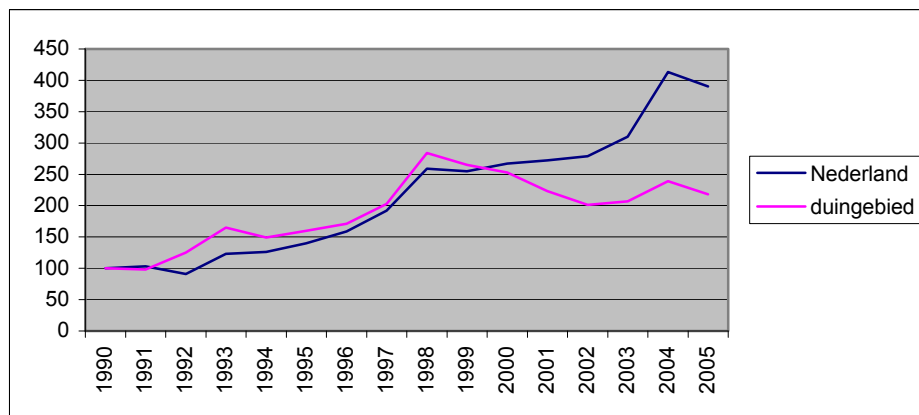
Nachtegaal (10)

De Hollandse duinen behoren tot het kerngebied van de Nederlandse Nachtegalen. Desalniettemin heeft de Nachtegaal de Rode Lijst-status 'kwetsbaar', vanwege de sterke afname die de soort in grote delen van het land heeft laten zien (van Beusekom *et al.* 2005). In 2007 werden in totaal tien territoria in Coepelduinen vastgesteld. Vergeleken met de jaren 1989-1997 is dat een hoog aantal. Het aantal territoria dat toen jaarlijks werd vastgesteld varieerde van drie tot acht. Het enige jaar waarin helemaal

geen territoria werden opgetekend was 1992. De aanwezigheid van rijke struwelen lijkt als voorwaarde te gelden voor de vestiging van de soort.

Roodborsttapuit (2)

De Roodborsttapuit heeft een voorkeur voor plekken in het open duin met een lage kruidenvegetatie en verspreidstaande struikjes. Zandverstuivingen bieden de soort minder mogelijkheden. Slechts twee territoria van de Roodborsttapuit konden in 2007 in Coepelduinen worden ingetekend. Gelet op het aanwezige habitat lijkt dit een ‘magere oogst’. De landelijke trend van de Roodborsttapuit vertoont sinds 1993 een duidelijke toename maar in de Nederlandse duingebieden ging die toename na 1998 over in een geleidelijke afname (zie figuur 6). Jaarlijkse broedvogelinventarisaties uitgevoerd in Berkheide laten bovendien zien dat de aantallen Roodborsttapuiten van jaar tot jaar aanzienlijke schommelingen vertonen. Zo werden er in Berkheide in 2004 63 territoria opgetekend, terwijl dat er in 2006 slechts 34 waren. De inventarisaties in Coepelduinen in 1989-1997 laten een vergelijkbaar beeld zien; de aantallen varieerden van twee tot 14 (van Dijk 1993, 1998). Een inventarisatie in 2003 leverde drie territoria op (van Dijk *in litt.*).

Figuur 6. Indexen van Roodborsttapuit in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Sprinkhaanzanger (4)

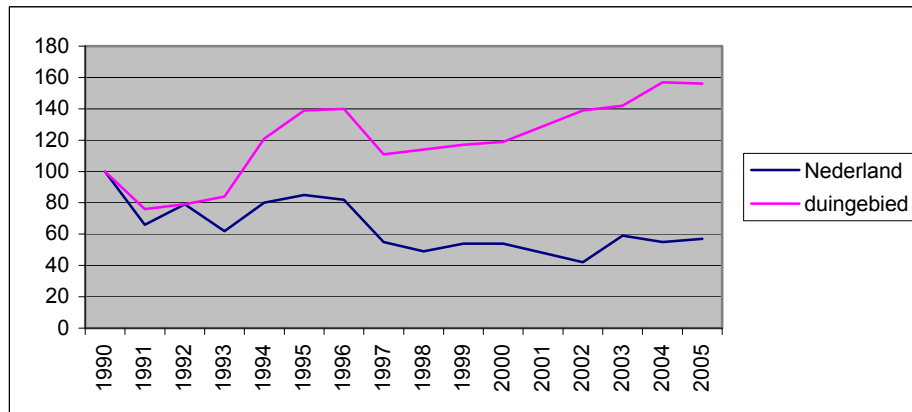
Drie van de vier in 2007 vastgestelde territoria bevonden zich in het noordelijke deel van Coepelduinen. Het vierde territorium was juist afkomstig uit het zuiden. Vergeleken met de periode 1989-1997 is het aantal in 2007 aan de hoge kant. Toen werden er jaarlijks namelijk één tot drie territoria ingetekend.

Bosrietzanger (3)

De enige drie territoria van de Bosrietzanger bevonden zich op korte afstand van elkaar in een ruigte in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied. Een goed ontwikkelde kruidlaag, vaak in de nabijheid van riet, geldt als voorwaarde voor de vestiging van deze Afrikaganger. In het voorjaar arriveert de soort relatief laat in de Nederlandse broedgebieden. In de jaren 1989-1997 schommelde het aantal territoria in Coepelduinen jaarlijks tussen nul en twee (van Dijk 1993, 1998).

Braamsluiper (7)

In totaal zeven territoria van de Braamsluiper konden in 2007 in Coepelduinen worden opgetekend. In de periode 1989-1997 waren dat er jaarlijks nog één tot vier (van Dijk 1993, 1998). Vergeleken met de Grasmus lijkt deze soort geen genoegen te nemen met slechts enkele struiken. Een iets omvangrijker struweel kan de soort beter bekoren. De landelijke trend vertoont sinds 1990 wat jaarlijkse schommelingen maar is over het geheel genomen negatief. Dit staat in contrast met de trend van de Braamsluiper in de Hollandse duinen, waar de soort de laatste jaren een gestage toename laat zien (zie figuur 7). De verklaring voor een toename in Coepelduinen moeten waarschijnlijk gezocht worden in lokale factoren, zoals verstruiking.

Figuur 7. Indexen van Braamsluiper in Nederland en het Nederlandse duingebied (excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Grasmus (63)

De Grasmus is de algemeenste soort waarvan territoria werden ingetekend. In totaal werden 63 territoria vastgesteld. De soort ontbrak eigenlijk alleen in nagenoeg struikloze terreindelen. De stijgende lijn die werd vastgesteld in Coepelduinen in 1989-1997 lijkt hiermee te zijn voortgezet; het aantal territoria nam in deze periode toe van ongeveer 30 tot ongeveer 50 (van Dijk 1993, 1998). In de jaren 1990 vertoonde de landelijke trend van de Grasmus een opmerkelijke stijging. In 2001-2003 volgde een lichte terugval, maar in 2004 en 2005 was sprake van herstel (van Dijk *et al.* 2007).

Zwartkop (1)

De Zwartkop staat bekend als bewoner van rijke struwelen en bossen met een goed ontwikkelde ondergroei. Dit biotoop is nagenoeg afwezig in het onderzoeksgebied. Het enige territorium werd vastgesteld aan de zuidoostelijke rand, waar in het parkachtige landschap langs de Campingweg meer broedmogelijkheden voor deze soort voor handen zijn. In 1989-1997 was de Zwartkop een onregelmatige broedvogel in Coepelduinen, met aantallen variërend van nul tot twee (van Dijk 1993, 1998). Anno 2007 lijkt dit beeld ongewijzigd.

Ekster (6)

De zes eksterterritoria die in 2007 in Coepelduinen konden worden genoteerd bevonden zich verspreid over het gehele onderzoeksgebied. Het aantal territoria week weinig af van de aantallen die werden vastgesteld in 1989-1997 (van Dijk 1993, 1998).

Zwarte Kraai (2)

Twee territoria van de Zwarte Kraai konden worden opgetekend in Coepelduinen. De aanwezigheid van foeragerende exemplaren die zich dikwijls in het zuidelijke deel van Coepelduinen ophouden, bemoeilijkt de vaststelling van territoriale paren enigszins. In de periode 1989-1997 werd alleen in 1995 en 1997 een territorium ingetekend (van Dijk 1993, 1998). In Coepelduinen zijn de nestelmogelijkheden voor Zwarte Kraaien relatief beperkt, vooral door het beperkte aantal potentiële nestbomen.

Kneu (17)

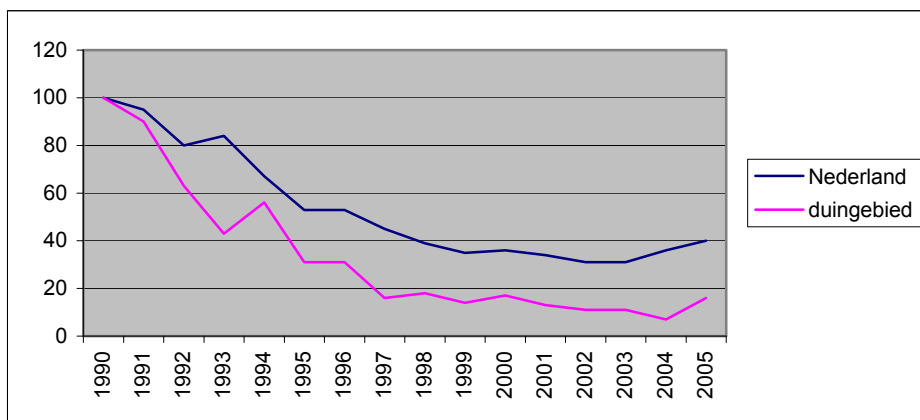
De Kneu heeft een voorkeur voor terreinen met laag struikgewas in het midden- en buitenduin. Vergrassing en verruiging, bijvoorbeeld van Duinroos, komt de soort niet ten goede. Landelijk gezien vertoont de soort een duidelijke afname. Daarom heeft de soort de Rode Lijst-status 'gevoelig' (van Beusekom *et al.* 2005). Ook in Coepelduinen is een forse afname van de kneuenpopulatie zichtbaar. Het aantal territoria nam in de periode 1989-1997 af van ongeveer 45 tot ongeveer 25 (van Dijk 1993, 1998). De dalende lijn lijkt ook na 1997 te zijn voortgezet, want in 2007 werden nog maar 17 territoria opgemerkt.

4.3 Niet-broedvogels

De duinstreek is tijdens het voorjaar een geliefde bestemming van menig vogelaar, omdat hier relatief vaak waarnemingen kunnen worden verricht van schaarse of zeldzame doortrekkers. Zo werden er tijdens de inventarisatiebezoeken ook enkele vogelsoorten aangetroffen uit de categorie ‘leuke doortrekker’, bijvoorbeeld de Beplijster. Daarnaast werden er enkele waarnemingen verricht van soorten die mogelijk als broedvogel in het onderzoeksgebied voorkomen, maar waarvan de verzamelde gegevens onvoldoende bleken om te kunnen spreken van een territorium.

Patrijs

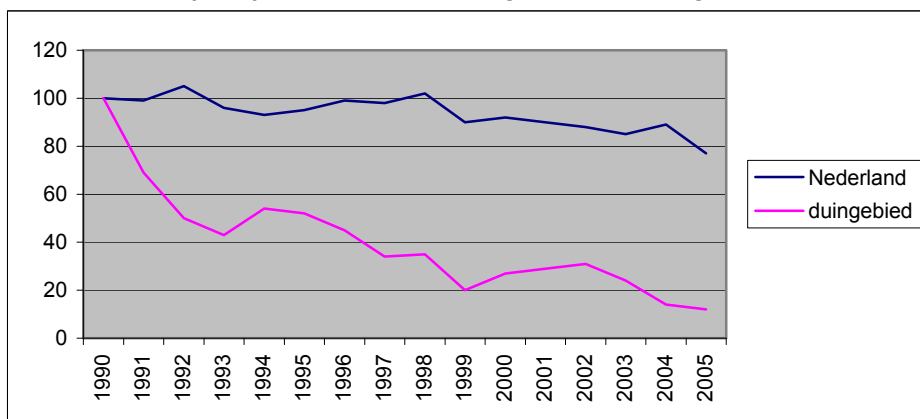
De Patrijs heeft de Rode Lijst-status ‘kwetsbaar’, omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (zie figuur 8) (van Beusekom *et al.* 2005). Deze afname is ook in Coepelduinen zichtbaar; in 1989 werden nog tien territoria vastgesteld, terwijl in 1997 nog slechts één territorium kon worden genoteerd (van Dijk 1993, 1998). In 2007 werden geen Patrijzen in het onderzoeksgebied waargenomen, maar net ten noorden ervan verbleef nog wel een patrijzenpaar (van Dijk *in litt.*).

Figuur 8. Indexen van Patrijs in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Wulp

Gelet op de snelle afname van het aantal Wulpen als broedvogel van het Nederlandse duingebied is het weinig verrassend dat in 2007 geen territorium van deze soort kon worden ingetekend (zie figuur 9). In de periode 1989-1997 werd jaarlijks – met uitzondering van 1996 – nog één territorium vastgesteld.

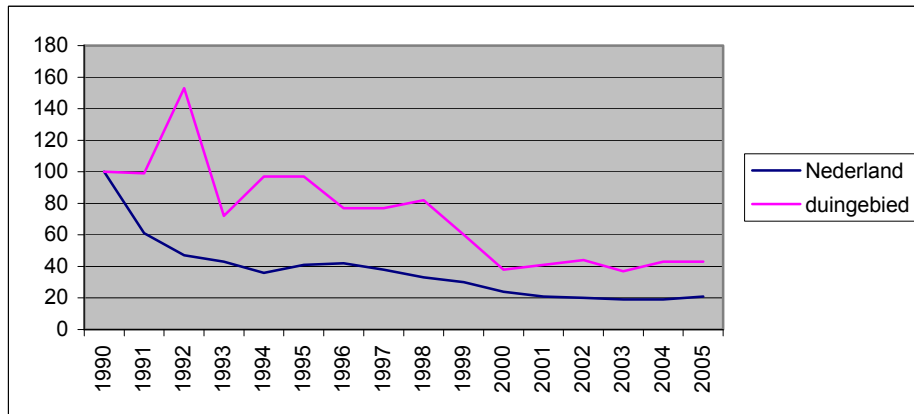
Figuur 9. Indexen van Wulp in Nederland en het Nederlandse duingebied (open duin; excl. Waddeneilanden) (bron: SOVON).

Zomertortel

Door de relatief beperkte oppervlakte aan bomen en struikgewas heeft Coepelduinen nooit een erg

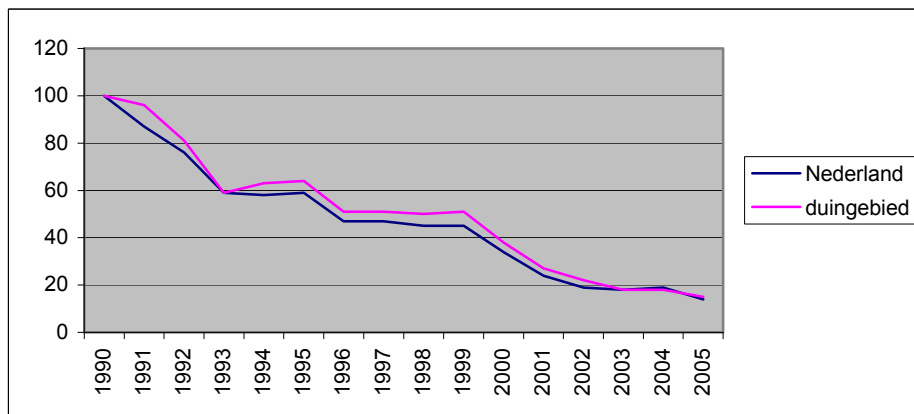
hoge aantrekkingskracht gehad op de Zomertortel; tussen 1990-1995 werd jaarlijks slechts één territorium vastgesteld, terwijl de soort ontbrak in de overige jaren uit de periode 1989-1997. In combinatie met de sterk negatieve landelijke trend van deze soort is het niet verrassend dat hij ook in 2007 ontbrak. De Zomertortel heeft de Rode Lijst-status 'kwetsbaar', omdat het aantal broedvogels in Nederland in hoog tempo afneemt (zie figuur 10) (van Beusekom *et al.* 2005).

Figuur 10. Indexen van Zomertortel in Nederland en het Nederlandse duingebied (open duin) (bron: SOVON).

Tapuit

De Tapuit heeft de Rode Lijst-status 'bedreigd', omdat de aantallen broedvogels in Nederland sinds 1960 met minimaal 85% zijn afgenomen (zie figuur 11) (van Beusekom *et al.* 2005). Ondanks de aanwezigheid van een ogenschijnlijk geschikt habitat konden in 2007 geen territoria van de Tapuit in Coepelduinen worden vastgesteld. Tot in mei werden wel enkele Tapuiten gezien, maar waarschijnlijk betrof het doortrekkers en geen lokale broedvogels. Zang of andere territoriale gedragingen werden immers niet waargenomen en bovendien bleven waarnemingen in juni en juli uit. In de periode 1989-1997 nam het aantal tapuitenparen in Coepelduinen al af van ongeveer tien naar twee (van Dijk 1993, 1998). Een inventarisatie in 2003 leverde vervolgens toch nog vier territoria op (van Dijk *in litt.*).

Figuur 11. Indexen van Tapuit in Nederland en het Nederlandse duingebied (bron: SOVON).

Geelgors

Tijdens de eerste bezoeken op 5 april 2007 werd een Geelgors opgemerkt in het centrale deel van Coepelduinen. Het ging om een niet-zingende vogel, die waarschijnlijk als doortrekker in het gebied verzeild was geraakt. Latere waarnemingen bleven uit. Voor zover bekend hebben Geelgorzen nooit in Coepelduinen gebroed, maar in de Noordwijkse Noorduinen werden in 1968 bijvoorbeeld 16 paren vastgesteld (van Dijk *in litt.*). Ook elders in de Hollandse duinen kon de Geelgors tot in de jaren 1980 als broedvogel worden aangetroffen. Tegenwoordig is de soort hier verdwenen en bevinden de dichtstbijzijnde broedgebieden zich op de Utrechtse Heuvelrug (SOVON 2002).

5. Evaluatie

Bij de soortbespreking (paragraaf 4.2) is per soort ingegaan op de vastgestelde aantallen en de aantalsveranderingen in de loop der jaren. Hieronder wordt ingegaan op de veranderingen van soortensamenstelling en dichtheden. Omdat de gegevens die verzameld zijn in de periode 1989-1997 betrekking hebben op een iets grotere oppervlakte dan het in 2007 onderzochte gebied, lenen deze gegevens zich minder goed voor het maken van een vergelijking. Zowel uit de eerdergenoemde periode als uit 2007 zijn daarentegen wel gegevens bekend uit een proefvlak van 61,17 ha in het centrale deel van het onderzoeksgebied, die een directe vergelijking mogelijk maken.

In tabel 3 worden de aantallen binnen het proefvlak in 2007 vergeleken met die van 1997. Hierbij valt op dat met name de bewoners van lage struwelen (Nachtegaal, Braamsluiper en Grasmus) aanzienlijk in aantal zijn toegenomen. Van de Heggenmus werden geen territoria ingetekend, maar ook deze struweelbewoner was in 2007 goed vertegenwoordigd. Waarschijnlijk moet de verklaring hiervoor worden gezocht in een uitbreiding van de hoeveelheid struweel in het afgelopen decennium. Ook landelijk vertonen de duinpopulaties van deze soorten een stijgende lijn.

De meest in het oog springende verliezen werden geleden bij de Roodborsttapuit en de Tapuit. Het aantal van vijf Roodborsttapuiten in 1997 kon worden gezien als een lichte uitschieter, aangezien in de meeste onderzochte jaren het aantal territoria in het proefvlak lager was. Mogelijk is de ogenschijnlijke afname van deze soort daarom niet reëel maar is er sprake van aanzienlijke jaarlijkse schommelingen. De afname van de Tapuit past daarentegen beter in het landelijke beeld van deze soort. De Tapuit heeft de Rode Lijst-status 'bedreigd', omdat de aantallen broedvogels in Nederland sinds 1960 met minimaal 85% zijn afgenomen (van Beusekom *et al.* 2005).

Vergeleken met de periode 1989-1997 valt het verdwijnen van een viertal vogelsoorten in het proefvlak op, namelijk Patrijs, Wulp, Veldleeuwerik en Tapuit. Op de Wulp na zijn dit allen Rode Lijst-soorten (*cf* van Beusekom *et al.* 2005). Opvallend is dat deze soorten nestelen op de grond of in (konijnen)holen. Recente waarnemingen van een patrijzenpaar net ten noorden van het onderzoeksgebied, geven aan dat de kansen voor deze soort nog niet helemaal zijn verkeken. Nieuwkomers konden in het afgelopen decennium in het proefvlak niet worden begroet. Elders in Coepelduinen zijn de territoria van Buizerd en Boomleeuwerik de meest opvallende nieuwe vestigingen. In beide gevallen betreft het soorten met een sterk stijgende trend in de Nederlandse duingebieden.

Tabel 3. Aantal territoria en dichtheden in proefvlak Coepelduinen in 1997 en 2007.

	2007		1997	
	61,17 ha	n/100 ha	61,17 ha	n/100 ha
Wilde Eend	1	1,6	0	0
Koekoek	1	1,6	1	1,6
Graspieper	8	12,6	5	8,2
Nachtegaal	5	8,2	1	1,6
Roodborsttapuit	1	1,6	5	8,2
Tapuit	0	0	1	1,6
Bosrietzanger	0	0	1	1,6
Braamsluiper	4	6,5	0	0
Grasmus	26	42,5	20	32,7
Ekster	1	1,6	5	8,2
Zwarte Kraai	0	0	1	1,6
Kneu	8	12,6	7	11,4

De monitoring van broedvogels levert veel informatie op over de kwaliteit van de levensgemeenschappen in de duinen. Hoewel de interpretatie van vogelgegevens alleen al veel informatie kan opleveren, wordt de waarde ervan sterk vergroot wanneer tegelijkertijd ook onderzoek wordt gedaan naar andere diersoorten en vegetatie. Ook informatie over broedsucces en overleving zijn in dit verband waardevol. Hierdoor nemen de mogelijkheden toe om niet alleen de vraag te beantwoorden of de aantallen toe- of afnemen, maar vooral ook waarom (*cf* Sierdsema & Bonte 2002). Deze informatie is van belang om inzicht te krijgen in gevoerd en gepland terreinbeheer. Met de broedvogelinventarisatie in 2007 is hieraan hopelijk een belangrijke bijdrage geleverd.

6. Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

VAN DIJK A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisaties in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN DIJK A.J., BOELE A., VAN DEN BREMER L., HUSTINGS F., VAN MANEN W., VAN KLEUNEN A., KOFFIJBERG K., TEUNISSEN W., VAN TURNHOUT C., VOSLAMBER B., WILLEMS F., ZOETEBIER D. & PLATE C.L. 2007. Broedvogels in Nederland in 2005. SOVON-monitoringrapport 2007/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN DIJK J. 1993. Broedvogels van de Coepelduinen 1989-1992. *De Strandloper* 25: 11-12.

VAN DIJK J. 1998. Broedvogels van de Coepelduinen 1993-1997. *De Strandloper* 30: 12-13.

SIERDSEMA H. & BONTE D. 2002. Duinstruwelen en samenstelling broedvogelbevolking; meer vogels, minder kwaliteit. *De Levende Natuur* 103: 88-93.

SLATERUS R. 2008a. Broedvogels van Berkheide in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/05. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SLATERUS R. 2008b. Broedvogels van de Noordwijkse Noordduinen in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Historisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Bijlagen

Bijlage 1. Veldbezoeken

Bijlage 2. Verspreidingskaarten

Bijlage 1. Veldbezoeken

5 april	07.00-10.00
23 april	08.00-11.00
13 mei	20.30-21.30
25 mei	05.30-08.30
10 juni	05.45-10.00
1 juli	08.00-11.00
8 juli	21.00-23.00

Bijlage 2. Verspreidingskaarten

euring soort

1700 Nijlgans
1730 Bergeend
1860 Wilde Eend
2690 Sperwer
2870 Buizerd
3940 Fazant
4500 Scholekster
4930 Kievit
5290 Houtsnip
6680 Holenduif
6840 Turkse Tortel
7240 Koekoek
7610 Bosuil
7670 Ransuil
8560 Groene Specht
8760 Grote Bonte Specht
9740 Boomleeuwerik
10090 Boompieper
10110 Graspieper
11040 Nachtegaal
11220 Gekraagde Roodstaart
11390 Roodborsttapuit

euring soort

11460 Tapuit
12000 Zanglijster
12020 Grote Lijster
12360 Sprinkhaanzanger
12500 Bosrietzanger
12740 Braamsluijer
12750 Grasmus
12760 Tuinfluiter
12770 Zwartkop
13140 Goudhaan
13350 Grauwe Vliegenvanger
14370 Staartmees
14400 Glanskop
14540 Kuifmees
14870 Boomkruiper
15080 Wielewaal
15490 Ekster
15671 Zwarte Kraai
15980 Ringmus
16490 Groenling
16600 Kneu
17170 Appelvink

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen
T (024) 684 81 11
F (024) 684 81 22

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

In 2007 is in opdracht van Staatsbosbeheer een gebiedsdekkende broedvogelinventarisatie uitgevoerd van een drietal objecten in beheerseenheid Hollands Duin, namelijk Berkheide, Coepelduinen en Noordwijk. De resultaten van de inventarisaties in deze gebieden worden in drie afzonderlijke rapporten besproken (cf Slaterus 2008ab). Voorliggend rapport behandelt de broedvogels van object Noordwijk.

Het totale onderzoeksgebied beslaat een oppervlakte van 140,08 ha. Maar liefst 138,85 ha daarvan laat zich karakteriseren als open duin. Het overige deel wordt in beslag genomen door twee natte duinvalleien (0,85 ha) en door wegen en paden (0,37 ha) (zie figuur 2). Bos, open water en moeras ontbreken in het onderzoeksgebied. De aanwezige variatie in het landschap wordt bepaald door de verschillen in hoogte en mate van begroeiing; zandverstuivingen, grasvegetatie en dicht struikgewas zijn bijvoorbeeld aanwezig.

In 2007 werden in het onderzoeksgebied in totaal 16 verschillende vogelsoorten geteld. Daarnaast werden vijf andere soorten wel als broedvogel vastgesteld, maar de territoria van deze soorten werden niet gekarteerd, namelijk Houtduif, Winterkoning, Heggenmus, Merel en Fitis. Vier soorten staan op de Rode Lijst-soorten van Nederlandse broedvogels: Koekoek, Graspieper, Nachtegaal en Kneu.

